

Ткачук Л.В.

кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з наукової роботи
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
м.Умань, Україна

ВДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ ПО ОРІЄНТАЦІЇ МОЛОДІ НА ПЕДАГОГІЧНУ ПРОФЕСІЮ

Проблема підготовки творчого вчителя завжди була актуальною. Адже саме від учителя, його духовного багатства, кваліфікації, прагнення передати молоді досягнення, які накопичено попередніми поколіннями, багато в чому залежить подальший розвиток суспільства.

Слід чітко усвідомлювати, що на вдалий вибір педагогічної професії та формування покликання до вчительської діяльності впливають не лише ті чинники, які зумовлює вищий педагогічний навчальний заклад, а й ціла низка інших, досить впливових, чинників, котрі не можна ігнорувати. Це і потреба країни в педагогічних кадрах, і громадська думка про вчительський фах, і наявність у претендента на вчительську спеціальність певних задатків, і відсутність у нього фізичних, психічних та інших вад, котрі унеможливили б його придатність до педагогічної діяльності.

Україні необхідно, щоб ще задовго до вступу до педагогічного ВНЗ у потенційного студента було закладено основи загальнолюдської моралі й здорового способу життя, щоб ще в шкільні роки він отримав хоч би елементарний досвід милосердя, толерантного поводження з іншими, турботливого ставлення до менших.

Одним з важливих аспектів професійно-педагогічної орієнтації в школі є побудова професіограми особистості старшокласника як майбутнього вчителя. Здійснений аналіз психолого-педагогічної літератури з питань професіографії дає можливість визначити таку її структуру:

1. Ідейно-моральні і загальнопедагогічні властивості особистості (науковий світогляд, педагогічні інтереси, нахили, ідеали, спостережливість, переконливість, чесність організаційні здібності).

2. Емоційно-мотиваційні і вольові компоненти особистості (любов до дітей, потреба в спілкуванні з ними, здатність до емпатії, прагнення до високого статусу в групах з високою ідейною спрямованістю, адекватна самооцінка, прагнення до соціально значущих цілей, ініціативність, вимогливість до себе та інших, уміння долати труднощі).

3. Знання про вчителя, його професію. Загальнопедагогічні уміння і навички (система понять про мету, завдання, умови і специфіку професійно-педагогічної діяльності, роль і статус вчителя в суспільстві, вимоги до його особистості; уміння знаходити адекватні форми спілкування з людьми; організаційні уміння і навички; уміння самокритично оцінювати свою діяльність, цілеспрямовано здійснювати самоосвіту і самовиховання; прикладні педагогічні уміння: малювання, співи, організація спортивних змагань, ігор, туристичних походів; мовні уміння: культура, емоційність, виразність мовлення).

Ця структура відбиває основні вимоги до особистості майбутнього педагога, дає школі можливість конкретизувати завдання, шляхи і засоби професійно-педагогічної орієнтації учнів, цілеспрямовано її здійснювати, досягати попередньо передбачуваного результату.

Таким чином, у педагогічній орієнтації учнів на педагогічну професію на першому плані повинно стояти формування психологічної готовності їх до педагогічної праці, формування у них педагогічних здібностей. Елементи педагогічних здібностей за певних умов можуть бути більшою чи меншою мірою розвинені в учнів школи і стати важливою основою для вільного вибору педагогічної професії і передумовою для дальшого формування цих здібностей на основі педагогічних знань у педагогічному навчальному закладі.

Можливості школи збуджувати й формувати у дітей педагогічні схильності і здібності невичерпні. Основні з них такі:

а) майстерність учителя. Діти швидко розпізнають справжній, а не удаваний педагогічний хист учителя, поважають його і самі проймаються схильністю до педагогічної діяльності;

б) цілеспрямовані педагогічні доручення учням, контроль, аналіз і оцінка їх виконання, причому оцінка педагогічних дій учня повинна мати характер заохочення до педагогічної діяльності;

в) навчання вихованців пізнавати самих себе й «примірювати» свої індивідуальні морально-психологічні якості і властивості до вимог педагогічної діяльності.

Педагогічні здібності мають стати предметом самовиховання на основі порад учителів. Усвідомлення учнем вимог педагогічної праці до особистих якостей того, хто здійснює її, інтерес до педагогічної діяльності, збуджений вдалими педагогічними діями учителя, спонукатимуть його на формування в собі педагогічних здібностей, усунення своїх недоліків та гальмування тих якостей, що стоять на перешкоді до здійснення мети. Така підготовка учнів середньої школи до педагогічної діяльності сприятиме вільному вибору юнаками і дівчатами педагогічної професії відповідно до педагогічних схильностей і здібностей.

Враховуючи такий підхід, можна виділити основні завдання професійно-педагогічної орієнтації в школі:

- виявити учнів, які мають нахили до педагогічної діяльності (на основі використання психологічних методів вивчення особистості школяра);
- озброїти учнів знаннями про педагогічну професію, а також знаннями про свої можливості стати вчителем;
- розвивати у школярів стійкі педагогічні інтереси і нахили, формувати необхідні для вчителя особисті якості, уміння та навички.

В умовах школи (педагогічні класи в Уманській школі–інтернаті, Соколівській загальноосвітній школі) цю роботу викладачі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини здійснювали у п'ять етапів.

1. Ознайомлення учнів з професією вчителя, її змістом та суспільним значенням, з психолого–педагогічними вимогами до неї (необхідні і бажані властивості учителя, протипоказання до професії педагога), з системою

підготовки вчителів, умовами прийому до педагогічних навчальних закладів, оплатою праці, пільгами для вчителів тощо.

2. Виявлення і вивчення інтересів, нахилів, задатків старшокласників до педагогічної діяльності.

Анкетування, інтерв'ю, написання старшокласниками творів на педагогічні теми дали можливість визначити їхні інтереси, мотиви, обізнаність з даною професією. Для виявлення задатків, необхідних для формування педагогічних здібностей, ми давали старшокласникам педагогічні завдання і вправи на педагогічне мислення, уявлення, спостережливість, перевіряли здатність розподіляти й зосереджувати увагу.

3. Залучення учнів до педагогічної діяльності. Відомо, що здібності людини виявляються в діяльності. В умовах школи є величезні можливості для залучення учнів до педагогічної праці, і ми проводили цю роботу за трьома напрямками:

а) залучали старшокласників, які виявили інтерес до педагогічної професії, до роботи з учнями молодших класів і з відстаючими, інструкторами спорту, екскурсводами шкільних виставок і музеїв тощо;

б) знайомили учнів з життям, діяльністю, поглядами видатних вітчизняних і зарубіжних педагогів;

в) доручали написати твір за педагогічною темою, зробити аналіз художньої педагогічної літератури.

4. Складання характеристик-рекомендацій. Спираючись на спостереження вчителів за педагогічною діяльністю старшокласників і позитивну оцінку цієї діяльності, педагогічна рада школи давала рекомендації учням до педагогічного вузу.

5. Вивчення деяких властивостей нервової системи учнів, фізіологічних умов, які сприяють розвитку педагогічних здібностей або обмежують його.

Зарахування до вищих навчальних закладів (ВНЗ) і сьогодні здійснюється виключно за показниками успішності. Таке вирішення проблеми не можна визнати оптимальним. Дослідження Ф.Н. Гоноболіна, І.А. Зязюна,

Н.В. Кузьміної, Н.Д. Левітова, В.А. Сластьоніна, Р.І. Хмелюк, А.І. Щербакова та ін., присвячені діагностиці професійної придатності молоді до педагогічної діяльності, показали, що далеко не кожна людина може стати вчителем. Це вже стало прописною істиною, зафіксованою навіть у підручниках з педагогіки і психології, у професіограмах вчителя, де подаються протипоказання щодо педагогічної професії: байдужість до дітей, відсутність комунікабельності у спілкуванні з людьми, невміння стримувати роздратування, надмірна різкість у поведженні з дітьми, наявність психічних розладів, різко виражених дефектів слуху й мови тощо.

Професія вчителя вимагає доброго серця, чуйності, ніжності, вимогливості, терпіння, душевної щедрості. Усе це педагогічний ВНЗ може розвинути, але за умови, що його поріг переступлять лише ті, у кого закладено основи цих якостей у сім'ї та школі. Це ще раз свідчить, що процедура відбору студентів у педагогічні ВНЗ має докорінно змінитися: не рівень знань, а наявність необхідних для педагогічної діяльності задатків має стати пріоритетним критерієм у зарахуванні до педагогічного ВНЗ.

Організація профорієнтаційної роботи та відбір здібної молоді для навчання у вищих педагогічних навчальних закладах є одним із завдань Концепції педагогічної освіти тому, що саме в період навчання закладається фундамент майбутнього професіоналізму, відбувається залучення до професії.

Застосування різноманітних методик на виявлення педагогічних здібностей, характерологічних властивостей, інтересу до педагогічної професії детально описано нами у навчальному посібнику: Коберник О.М., Михайліченко М.В., Пащенко Д.І., Ткачук Л.В. / Технологія професійного відбору майбутніх педагогів //Навчальний посібник з грифом МОН України (Лист № 1.4/18–Г-631 – від 02.08.2006) К.: Міленіум, 2006. – 78 с.